

bevat geen noten, noch een opgave van de gebruikte bronnen en slechts een zeer beknopte literatuurlijst. De auteur verwijst de nieuwsgierige lezer naar de proefschrift-uitgave, die in de belangrijkste Vlaamse bibliotheken te raadplegen is. Een alternatief met een beperkt notenapparaat en wel een volledige opgave van het gebruikte materiaal is, jammer genoeg, blijkbaar niet overwogen.

P. Selten

E. Witte, ed., *De Brusselse rand. Colloquium 9-10 december 1993, Brussel* (Brusselse thema's I; Brussel: VUBpress, 1993, 519 blz., ISBN 90 5487 043 5).

Dit boek—het congresboek van een colloquium gehouden te Brussel op 9 en 10 december 1993— is het geslaagde eerste nummer van een nieuwe reeks, Brusselse thema's, de opvolger van *Taal en sociale integratie* en uitgegeven door het Centrum voor de interdisciplinaire studie van Brussel, Vrije Universiteit Brussel (voorheen CIS Brusselse taaitoestanden). Het Ten geleide van E. Witte is uitstekend. Deel I (Recente sociaal-economische evolutie) handelt over de suburbanisatie van werken en wonen rond Brussel. G. de Brabander, K. Dickele en J. Degadt brengen feitenmateriaal aan inzake suburbanisatie van economische activiteiten. De eersten houden zich ver van enige causale analyse, maar wensen de nadruk te leggen op het samengesteld karakter van dit suburbanisatieproces. Degadt zegt iets meer over oorzaken. Volgens hem mag men de economie van de rand niet zonder meer beschouwen als een onderdeel van die van Brussel. C. Vandermotten en zes medewerk(st)ers komen in hun bijdrage over Waals-Brabant tot een tegenovergesteld besluit. S. de Corte en W. de Lannoy reiken gedetailleerd feitenmateriaal aan omtrent de migratiebewegingen in het Brusselse stadsgewest, waarbij ze het materiaal splitsen langs etnische breuklijnen (Vlaams/Frans en Belg/buitenlander). Ze vestigen er daarbij de aandacht op dat de discussie hierdoor ten onrechte gereduceerd wordt tot culturele aspecten. Dat de veranderingen in het Brusselse randgebied hebben meer te maken met algemene ontwikkelingstendensen van Westeuropese stedelijke gebieden dan met een specifieke Brusselse situatie, vormt het vertrekpunt van H. Meert. Hij behandelt de problematiek van sociale verdringing vanuit het perspectief 'Vlaams-Brabant als grootstedelijke periferie' en maakt vandaaruit fundamentele bedenkingen bij het gevoerde huisvestingsbeleid.

Deel II vertelt doorheen vier goed gestoffeerde bijdragen (L. Sieben, E. Witte, E. van de Castele, J. Dockx) de geschiedenis van het taalfaciliteitenstelsel ter bescherming van de Franstalige minderheden in de Brusselse rand. Het blijkt dat tot de jaren dertig de afbakening, op grond van urbanistische motieven, van een door de francofonen gedomineerde Brusselse agglomeratie op de voorgrond stond en pas daarna de strijd om het randgebied wordt ingezet. Drie groepen kwamen tegenover elkaar te staan: de verdedigers van een Groot-Brusselse oplossing, de flaminganten die zich daartegen verzetten en de compromisgezinde unitaristen, die de afbakening van de Brusselse agglomeratie combineren met het faciliteitenstelsel. Het compromis van 1963 is echter van die aard dat het meteen de baan effent voor het federalistische gedachtengoed. Dit tweede deel wordt afgesloten met een vergelijking, door R. van Dyck, van de situaties in België, Canada en Zwitserland op gebied van taalonderwijs.

Deel III maakt een aanvang met de studie van de plaatsing van Brussel en de rand in het federaliseringsproces in België. L. Peiren toont aan dat Brussel als evenwaardig gewest voor de Franstalige Brusselaars belangrijker was dan de verbrusseling van de rand. G. Fonteyn laat zien dat de Waalse beweging afwezig is in de rand. L. Hooghe plaatst de relatie Brussel-Brusselse

rand-Vlaanderen in het theoretische kader van het nieuwe institutionalisme. De institutionele dynamiek (van een primaat van territorialiteit over groepsgebondenheid) moet volgens haar leiden tot de verzwakking van de positie van de Vlamingen in Brussel.

Deel IV bevat 3 bijdragen over de Europese migranten in de Brusselse rand. K. Deschouwer en D. Mariette brengen verslag uit van een survey-onderzoek, dat doet twifelen aan het bestaan van de bedreiging van verfransing van Vlaams-Brabant die blijkens de bijdrage van A. Detant sterk naar voren wordt gebracht in de Vlaamse media (terwijl voor de Franse pers eurocratisering eerder een urbanistische uitdaging is). K. Leus geeft een instructieve stand van zaken op het gebied van het kiesrecht voor Europese burgers.

Er is nog een vijfde deel met slechts één — taalkundige — bijdrage van S. de Vriendt en P. van de Craen, die volledig los staat van de rest van het boek en waarvan ik, volslagen leek, de waarde niet kan inschatten.

Dit boek is belangrijk omdat het relevant feitenmateriaal bijeenbrengt over een bijzonder — althans in België — actuele problematiek, maar nog meer omdat het deze problematiek ondoet van zijn uniciteit. Het gaat om een suburbanisatieproces gepaard met de ontmoeting van taalgroepen van ongelijke sociale status. Voor de daarrond gerezen problemen heeft men een territoriale oplossing (strikte afbakening van het Brusselse gewest) annex groepsgebonden oplossing (faciliteitenstelsel) uitgewerkt. Ondoet men op die manier de problematiek van de Brusselse rand van zijn uniciteit, dan krijgt men oog en waardering voor de voorstellen van Meert (ingrijpen in het mechanisme van de grondprijsvorming) en van Van Dyck (bicultureel onderwijs), en voor de inzichten die de institutionalistische analyse van Hooghe bijbrengt, al wens ik vraagtekens te plaatsen bij de autonome werking van een institutionele dynamiek (en dus bij de conclusie van Hooghe omtrent de positie van de Vlamingen).

P. Saey

J. P. Verkaik, P. C. van Royen, *50 Jaar bestuur in Flevoland, Noordoostpolder en Wieringermeer. Het openbaar lichaam inde Zuiderzee- en IJsselmeerpolders, 1937-1987* (Publikaties van de Stichting voor het bevolkingsonderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders LVII; Zutphen: Walburg pers, 1993, 224 blz., f49,50, ISBN 90 6011 842 1).

Na afkondiging van de Zuiderzeewet (1918), werd in 1925 tegelijkertijd begonnen met de aanleg van de Afsluitdijk en de inpoldering van de Wieringermeer, die vijfjaar later droogviel, gevolgd door de Noordoostpolder (1942), Oostelijk Flevoland (1958) en Zuidelijk Flevoland in 1968.

Onafzienbare moddervlaktes die moesten worden ingericht en bestuurd. Daar waren drie instellingen bij betrokken, die ik hieronder enigszins vereenvoudigd weergeef. De Dienst der Zuiderzeewerken polderde het land in en de Directie Wieringermeer (sinds 1962 Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, RIJP) bracht het vervolgens in cultuur en nam de ruimtelijke ordening voor zijn rekening. Zij beide vervulden de rijks- en waterschapstaken. De openbare lichamen Wieringermeer (1937-1941), Noordoostpolder (1942-1962) en de Zuidelijke IJsselmeerpolders (ZIJP, 1955-heden) beheerden min of meer de gemeentelijke taken en moesten de komst van de gemeenten voorbereiden. Tot die tijd waren de bewoners verstoken van een democratisch gekozen bestuur; men werd vertegenwoordigd door adviesraden. De ondemocratische verhoudingen werden nog versterkt door de nauwe band tussen het openbaar lichaam en de Directie Wieringermeer/RIJP in de persoon van de landdrost/directeur. Hiervoor was